

Jesmo li osvojili broncu u Katru ili Kataru?

Iz Fukušime preko Ukrajine i Pjončanga do Katra

Strana zemljopisna imena i njihova prilagodba čestom su temom jezikoslovnih savjeta. Zanimanje za njih obično izazove kakav važan događaj ili prirodna nepogoda. Razmjerno smo se tako nedavno, ponajprije zbog ukrajinsko-ruskoga rata, bavili prilagodbom imena ukrajinskih toponima, malo prije toga (2018.) trebalo je prilagoditi ime južnokorejskoga grada Pjončanga jer su se u njemu održavale Zimske olimpijske igre, a nakon potresa u Japanu u ožujku 2011. sve nas je potresla nuklearna katastrofa u Fukušimi. Nakon što se događaj održi ili nakon što mine opasnost od katastrofe, obično prestane i zanimanje za navedeno strano ime te nam ono ostane tek u primisli poput kakva podatka iz podsvijesti za kojim se posegne ako se povijest ponovi.

Kako je sve počelo?

Godine se 2015. Svjetsko rukometno prvenstvo održalo u jednoj dotad razmjerno nepoznatoj bliskoistočnoj državi, koja je tad došla i u žarište jezikoslovne javnosti. Naši su rukometaši otputovali u Katar, a institutski su se telefoni užarili jer je novinare zanimalo kako se sklanja ime te države. Tad su se Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i većina medija (uključujući i HRT) odlučili za sklonidbu *Kàtar – Kàtra*, a manji je dio jezikoslovaca zagovarao sklonidbu *Kâtâr – Kâtâra*. Godinu dana poslije (2016.) s pokojnom sam kolegicom Ankicom Čilaš Šimpraga surađivao na I. svesku knjige *Hrvatski egzoniimi* u izdanju Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža. Knjiga je imala podnaslov *Imena država, glavnih gradova i njihovih stanovnika*. S nama su i glavnom urednicom Ivanom Crljenko u sastavljanju toga priručnika surađivali kroatisti i ostali filolozi (uključujući orijentaliste) te znanstvenici iz drugih područja. Još smo jednom prebrali vlastite misli i ponovno se odlučili za sklonidbu *Kàtar – Kàtra*, koja je naknadno potvrđena i na podstranici *Etnici i ktetici*. Nakon što je prvenstvo završilo, rasprava je zamrla sve do početka Svjetskoga nogometnog prvenstva, koje ju je nanovo ražarilo. Prvo su lektori HRT-a odustali od sklonidbe koju su prije sedam godina usvojili iako čak i njihov redoviti suradnik Marko Alerić zagovara upravo sklonidbu *Kàtar – Kàtra*. Zatim su i neki kulturni trudbenici i političari tvrdili kako treba sklanjati *râtâr – *râtra* ako je pravilno *Kàtar – Kàtra*. Pritom nisu uzeli u obzir činjenicu da se imenica *ratar* izgovara s dugim završnim *a* (*râtâr*), pa lik **râtra* ne dolazi u obzir. Ujedno je dio jezikoslovaca povlačio usporednice s apelativom *kâtâr* ‘upala sluznice s obilnim lučenjem sluzi’, koja pripada drugomu naglasnom tipu.

Kako sklanjati egzonim Katar?

No, kako stvari zapravo stoje? Dvije su mogućnosti. Po prvoj se ponajprije iz naglasnih razloga sklanja *Kàtar* – *Kàtra*, tj. kratki se *a* gubi u kosim padežima (tako je u zemljopisnih imena kao što su *Čipar*, *Kòpar*, *Skàdar* ili *Zàdar*, ali i u općih imenica domaćega i stranoga podrijetla kao što su *mètar*, *pàpar*, *spèktar* ili *vjètar*). Po drugoj se mogućnosti osnova čuva, tj. kratki se *a* ne gubi u kosim padežima kao u dijelu stranih zemljopisnih imena koja tradicionalno ne smatramo egzonimima (npr. *Àrad*, *Àrarat*) te dijelu općih imenica stranoga podrijetla (npr. *kàrat*, *ràbat*). Krešimir Sučević Međeral drži kako treba poći od povijesnih fonotaktičkih ograničenja (dakle, od dopuštenih kombinacija glasova), pa se ondje gdje povijesno nije bilo samoglasnika *a* (npr. *vjètar* < psl. *větrъ* ili *spèktar* < lat. *spectrum*), samoglasnik *a* gubi u sklonidbi (npr. *vjètra*, *spèktra*), a ondje gdje je samoglasnik *a* postojao i u riječima jezika davaoca iz koje potječe hrvatska posuđenica (npr. *kàrat* < njem. *Karat*), čuva se i u kosim padežima (G *kàrata*). Iako je i to mišljenje utemeljeno, teško je povjerovati da prosječan govornik hrvatskoga jezika svakodnevno lista etimološke rječnike. Usto, postoje i protuprimjeri. Tako se naziv ribe *sàrag* izvodi iz latinskoga *sargus*, ali se kratki *a* čuva. Dakle, genitiv je *sàraga*, a ne **sàrga* kako bi se očekivalo. Nadalje, neki su sklonidbu *Kàtār* – *Kàtāra* pravdali i podatkom (za koji ne znam je li točan jer se ne služim arapskim) da se *a* čuva i u arapskoj sklonidbi, no kamo bi nas dovelo da riječi sklanjamo ili ne sklanjamo ovisno o jeziku iz kojega potječu? Tako imenicu *vikend* ne bismo sklanjali jer engleski nema padeža, za riječ *sauna*, koju smo primili iz finskoga, morali bismo izmisliti još 8 oblika jer finski ima 15 padeža, a ime ukrajinskoga grada *Harkiva* morali bismo sklanjati *Harkiv* – *Harkova*, kako je u ukrajinskome. Ako pođemo od naglasaka i određaja po kojemu su egzonimi pohrvaćena strana zemljopisna imena, problema nema jer naši priručnici bilježe izgovor *Kàtar* s kratkim završnim *a*, a domaće riječi koje završavaju s kratkim *a* gube taj samoglasnik u kosim padežima.

Ukratko, sklonidbi *Kàtar* – *Kàtra* većina hrvatskih jezikoslovaca daje prednost zbog toga što sve imenice i toponimi domaćega postanja te prilagođena strana imena (egzonimi) s kratkim *a* na završnome slogu beziznimno gube *a* u kosim padežima neovisno o tome izvodi li se samoglasnik *a* od suvremenoga ili povijesnoga kratkog *a* ili kojega drugog glasa, pa je to pravilo znatno jasnije jer je beziznimno, intuitivnije (s obzirom na to da govornika hrvatskoga jezika koji razlikuju duge i kratke samoglasnike ima poprilično) i jednostavnije (jer ne uključuje povijesnojezična i etimološka znanja koja prosječan govornik hrvatskoga jezika objektivno nema). Tko će od jezikoslovaca promijeniti mišljenje, a tko ostati dosljedan, najvjerojatnije ćemo spoznati tek kad Katar ponovno dođe u žižu svjetskih zbivanja.